

INTERESUL SUPERIOR AL COPILULUI – PRINCIPIU ABSTRACT, REGULI DE PROCEDURĂ CONCRETE ÎN SISTEMUL JUSTIȚIEI PENTRU COPII

GORNEA Mariana

master în drept, procuroră,
Șefa Secției justiție juvenilă în cadrul Procuraturii Generale a RM
ORCID ID: 0000-0003-3348-9255

Summary. *The principle of the supreme interest of the child is a guarantee in the decision-making process concerning children. Observance of this principle emphasizes that whenever a decision is made that will affect a child, the decision-making process must include an assessment of the possible impact (positive or negative) of the decision on the child in charge. From the perspective of the best interest of the child, juvenile justice contains regulations that make the judicial procedures work better in the interest of the child, facilitate children's access to justice, as well as their effective participation in the judicial procedures, contribute to avoiding the restriction or violation of the rights of the children involved in such procedures and reduce their traumatic experiences.*

Keywords: *juvenile justice, specialization of legal professionals, children in contact with justice, special protective procedure, hearing under special conditions.*

Interesul superior al copilului este un concept consacrat la nivel internațional în Convenția ONU privind drepturile copilului, Articolul 3, ca un principiu fundamental, alături de principiile nediscriminării, al dreptului la viață și dezvoltare și al dreptului la opinie al copilului. [1]

În interpretarea Comitetului pentru Drepturile Copilului această sintagmă trebuie înțeleasă ca un drept material, un principiu fundamental și ca o regulă de procedură.

Specific acestui principiu este faptul că interesul superior al copilului este un concept flexibil și profesioniștii sunt cei care îi dau conținut. Practicienii îl aplică, dându-i înțelesul pe care îl consideră cel mai potrivit drepturilor, intereselor, bunăstării copilului, încât orice decizie care se referă la copil să urmărească cu prioritate asigurarea drepturilor copilului, atât în procesul de luare a deciziei, cât și ca impact al acesteia.

Din punct de vedere procedural, principiul interesul superior al copilului reprezintă o garanție în luarea deciziilor cu privire la copii.

Este surprinzător că principiul „interesul superior al copilului” în cazurile de justiție pentru copii este invocat arareori în motivarea actelor procesuale, spre deosebire de aspectele referitoare la litigiile familiale sau civile.

Aplicat ca o regulă de procedură, interesul superior al copilului va fi invocat ori de câte ori este necesară luarea unei decizii cu privire la copii. Procesul de luare a acelei decizii trebuie să includă o evaluare a impactului (pozitiv sau negativ) pe care respectiva măsură îl poate avea asupra copilului implicat.

Mai mult decât atât, justificarea unei decizii trebuie să arate ce anume a fost considerat ca fiind în interesul superior al copilului, pe ce criterii a făcut această apreciere și cum interesul superior al copilului a cântărit mai mult în raport cu alte considerente, fie că este vorba de chestiuni de politici publice sau de cazuri individuale. [2]

În context, aplicarea principiului superior al copilului presupune:

- când avem contradicții, punem pe balanță și apreciem, ținând cont că prevalează tocmai principiul interesului superior al copilului;
- dacă o dispoziție legală este deschisă mai multor interpretări, aplicăm interpretarea care servește cel mai eficient interesul superior al copilului;
- respectarea acestui principiu pune accentul pe acele circumstanțe care au o importanță relevantă pentru justa cercetare, examinare și soluționare a cauzei penale;
- ori de câte ori se va lua o decizie care va afecta un copil, procesul decizional trebuie să includă o evaluare a impactului posibil (pozitiv sau negativ) a deciziei privind copilul în cauză.

Copilul poate fi afectat de proces în cauze în care părinții sau alte persoane în a căror grijă se află copiii comit o infracțiune și în atare situații ar trebui luate în considerare alternative pentru pedeapsa privativă de libertate pentru a se evita impactul unor astfel de pedepse asupra interesului superior al copiilor afectați.

Drept exemplu, o garanție procesuală în acest sens este prevăzută de art.96 din Codul penal al Republicii Moldova - amânarea executării pedepsei pentru persoanele care au copii în vârstă de până la 8 ani.

O altă normă relevantă se conține în art.395 din Codul de procedură penală, potrivit căreia la pronunțarea sentinței de condamnare, instanța va decide privitor la măsura preventivă ce se va aplica inculpatului până când sentința va deveni definitivă. Astfel, la aplicarea măsurii preventive, instanța de judecată va analiza dacă inculpatul are sub ocrotirea sa copii și dacă măsura preventivă aplicată nu afectează situația acestora, iar în vederea luării măsurilor de ocrotire față de copii, va informa autoritatea tutelară. [3]

În aceeași ordine de idei, conform art.189 alin.(1) Cod de procedură penală, în cazul în care persoana reținută sau arestată are sub ocrotirea sa copii, despre aceasta vor fi informate autoritățile competente pentru a lua față de aceste persoane măsuri de ocrotire. Obligația de a informa despre necesitatea aplicării măsurilor de ocrotire îi revine organului care a efectuat reținerea sau arestarea preventivă. Dispozițiile organului de urmărire penală sau ale instanței în vederea luării măsurilor de ocrotire sânt executorii pentru autoritatea tutelară, precum și pentru conducătorii instituțiilor medicale sau sociale de stat. Organul de urmărire penală sau instanța poate transmite copiii sub ocrotire rudelor, cu consimțământul acestora. [3]

În procedurile penale, întradevar, aspectul de impact al deciziilor asupra copilului, desi decizia nu se refera direct la copii, este deseori ignorat.

Spre exemplu, în cadrul percheziției, ofițerul de urmărire penală/procurorul trebuie să evalueze și să asigure protejarea persoanelor care nu au legătură cu percheziția, să se asigure că nu aduc atingere drepturilor, intereselor, demnității copiilor, să evite prezența acestora, să găsească un mod respectuos și demn care să permită îndepărtarea acestora de la locul percheziției cu scopul de a minimiza efectul traumatizant al acestei măsuri intruzive.

Conceptul de „interes superior al copilului” are ca scop garantarea pe deplin și eficient a beneficierii de toate drepturile recunoscute de Convenție, precum și garantarea dezvoltării complete a copilului. În acest sens s-a afirmat că „aprecierea interesului superior al copilului de către un adult nu se poate face prin încălcarea obligației de a respecta toate drepturile copilului derivate din Convenție”. [4]

Interesul superior a copilului trebuie să fie luat întotdeauna în considerare împreună cu alte drepturi ale copiilor. Convenția se referă în mod explicit la interesul superior al copilului și în alte articole: articolul 40 - garanții procedurale la administrarea justiției pentru copii, dreptul de a căuta, primi și de a împărtăși informații despre sistemul de justiție pentru copii într-o formă în care este deopotrivă accesibilă și corespunzătoare pentru copii (art.13 din Convenție), dreptul copilului de a nu fi supus la tortură sau la altă formă de tratament sau pedeapsă crudă, inumană, degradantă sau aspră (art.37 din Convenție), arestarea, încarcerarea sau reținerea copiilor trebuie folosite doar ca măsuri de ultimă instanță și pentru cel mai scurt timp posibil (art.37 lit. b) din Convenție).

Prevederile cadrului legal internațional subliniază importanța și necesitatea asigurării interesului superior al copilului în procesul adoptării deciziilor în privința acestora, inclusiv când este implicat în procedura penală, fiind în conflict (învinuți, inculpați) sau în contact cu legea (victime sau martori).

Măsurile actuale existente în legislația națională fac ca procedurile judiciare să funcționeze mai bine în interesul copilului, să fie mai prietenoase, să faciliteze accesul copiilor la justiție, precum și să asigure participarea lor efectivă la procedurile judiciare, contribuie la evitarea îngrădirii sau a încălcării drepturilor copiilor implicați în astfel de proceduri și reduc experiențele traumatice ale acestora.

Odată cu ratificarea Convenției Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale*) Lanzarote, 25 octombrie 2007, legislația națională a fost ajustată prevederilor Articolului 30 din Convenție - adoptarea măsurilor necesare pentru a se asigura că cercetările și procedurile penale se desfășoară în interesul superior al copilului și cu respectarea

drepturilor acestuia, abordare protectoare față de victime, asigurându-se că cercetările și procesele penale nu agravează trauma trăită de copil, răspunsul justiției penale este urmat de acordarea de asistență, dacă este cazul și asigurarea că cercetările și procesele penale sunt soluționate cu prioritate și se desfășoară fără întârzieri nejustificate. [5]

Pe cale de consecință, legea procesual penală națională, în vederea asigurării principiului interesului superior al copilului, reglementează o procedura protectoare și prevede garanții procedural - penale, cum ar fi: adaptarea fizică la mediul în care se desfășoară audierile, evitarea contactului controlat cu celelalte părți, în special cu acuzatul, implicarea profesioniștilor specializați pe cauze cu copiii, asistență juridică calificată pentru copii în contact cu justiția, adaptarea procedurii audierii în cadrul procesului penal la specificul copiilor cu statut de victimă/martor al infracțiunii, astfel de a-l ajuta să expună informația pertinentă cazului examinat. Intervievatorul favorizează procesul de ascultare și obținere a informației relevante pentru justa soluționare a cauzei penale și, totodată, urmărește asigurarea respectării interesului superior al copilului.

Astfel, în acord cu prevederile art.110¹ Cod de procedură penală audierea martorului minor în cauzele penale privind infracțiuni cu caracter sexual, privind traficul de copii sau violența în familie, precum și în alte cazuri în care interesele justiției sau ale minorului o cer, în condițiile art.109 alin.(5), se efectuează de către judecătorul de instrucție în spații special amenajate, dotate cu mijloace de înregistrare audio/video, prin intermediul unui intervievator. Audierea minorului se va efectua în termene restrânse.

În interesul superior al copilului, la audieri nu participă făptuitorul, astfel fiind exclus contactul copilului cu acesta. Audierea martorului minor trebuie să se efectueze în așa mod încât să se evite producerea oricărui efect negativ asupra stării psihice a acestuia.

Pentru a proteja psihicul și interesul superior al copilului, se va evita audierea repetată a copilului victimă și se va face uz de înregistrarea audio-video a audierii copilului în cadrul urmăririi penale, declarațiile martorilor care ar putea să descrie emoțiile și trăirile victimei.

În acord cu prevederile Articolului 14 din Convenție - asistența pentru victime copii, recuperarea fizică și psihosocială a acestora, posibilitatea îndepărtării autorului prezumat al faptei, posibilitatea retragerii victimei din mediul său familial pe o durată, stabilită în conformitate cu interesul superior al copilului, măsuri pentru a se asigura că persoanele apropiate victimei pot beneficia, dacă este cazul, de asistență, [5] cadrul legal național prevede asemenea garanții procedurale: posibilitatea dispunerii luării imediate a copilului de la

părinți sau de la persoanele în grija cărora se află, în cazul în care se constată existența unui pericol iminent pentru viața și sănătatea copilului. În aceste cazuri autoritatea tutelară este obligată să comunice în decurs de 24 de ore procurorului despre măsurile întreprinse. Totodată, autoritatea tutelară trebuie să dispună plasamentul de urgență a copilului în familia rudelor sau a altor persoane cu care a stabilit relații apropiate, dar și să înainteze în instanța de judecată o cerere privind luarea copilului de la părinți (cu sau fără decăderea din drepturi părintești). Legislația națională reglementează și situațiile în care doar unul din părinți manifestă comportament abuziv care prezintă pericol iminent pentru viața și sănătatea copilului, iar ceilalți membri adulți ai familiei manifestă comportament protector. În aceste cazuri, autoritatea tutelară poate depune o cerere în instanța de judecată prin care să solicite emiterea în decurs de 24 ore a ordonanței de protecție a copilului-victimă. Dacă părintele/ tutorele/curatorul care manifestă comportament protector nu are soluții pentru a asigura un spațiu sigur copilului până la aplicarea ordonanței de protecție, autoritatea tutelară locală, în comun cu autoritatea tutelară teritorială, trebuie să asigure plasamentul copilului împreună cu adultul. [6]

Tratamentul copilului în conflict cu legea diferit de tratamentul adulților este, la fel, o abordare în interesul superior al copilului.

Legea penală națională permite aplicarea față de copil a anumitor măsuri de constrângere, dacă acesta este bănuit sau învinuit de săvârșirea unei fapte interzise de legea penală. Aceste măsuri, însă, trebuie să poarte un caracter excepțional. Cu atât mai mult arestarea copilului, care nu este interzisă de lege, trebuie să fie aplicată în situații cu totul excepționale, când o altă măsură nu poate fi aplicată.

Legea procesual penală prevede mai multe măsuri care se aplică în cazurile cu copii.

Potrivit art.477 din Codul de procedură penală, la soluționarea chestiunii privind aplicarea măsurii preventive în privința minorului, în fiecare caz se discută, în mod obligatoriu, posibilitatea transmiterii lui sub supraveghere (conform dispozițiilor art.184 din același cod).

Reținerea minorului, precum și arestarea lui preventivă în temeiurile prevăzute în art.166, 176, 185, 186 din Codul de procedură penală pot fi aplicate doar în cazuri excepționale când au fost săvârșite infracțiuni grave cu aplicarea violenței, deosebit de grave sau excepțional de grave.

Alte garanții procedurale, statuate în interesul superior al copilului, prevăd: - ședințele de judecată care vizează persoane minore nu sunt publice (art.474 alin.(3) CPP); în scopul protejării minorului suspect, atunci când interesele minorilor o cer, accesul publicului în sala de ședințe poate fi limitat

(art.18 CPP); participarea copiilor la confruntări exclusă; la terminarea urmăririi penale poate să nu i se prezinte învinutului minor unele materiale ale urmăririi penale care, la părerea sa, pot influența negativ asupra minorului, însă aceste materiale se prezintă reprezentantului legal al minorului; instanța de judecată poate dispune îndepărtarea inculpatului minor din sala de ședințe pe durata cercetării circumstanțelor care pot avea o influență negativă asupra acestuia (art.484 CPP); aplicarea măsurilor alternative pedepsei penale și arestului preventiv.

Oricare copil suspectat, acuzat sau cu privire la care s-a dovedit că a comis o încălcare a legii penale, are dreptul la un tratament conform cu simțul demnității și al valorii personale, precum și de necesitatea de a promova reintegrarea copilului în societate și asumarea de către acesta a unui rol constructiv în societate. Din perspectiva acestor obiective, în interesul superior al copilului, la urmărirea penală și individualizarea pedepsei procurorul/instanța de judecată urmează să țină seama de nevoile speciale și variate ale copiilor și de diversitatea măsurilor posibile, prevăzute de lege de aplicare a institutului liberării de răspundere penală sau de pedeapsă penală, cu aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educative (art.54, 93,104 Cod penal).

La fel, în interesul superior al copilului, termenele prescripției de tragere la răspundere penală se reduc pe jumătate pentru persoanele care la data săvârșirii infracțiunii erau copii (art.60 (7)), iar la stabilirea pedepsei definitive în caz de concurs de infracțiuni, pedeapsa închisorii nu poate depăși 12 ani și 6 luni pentru minori, iar în caz de cumul de sentințe - 15 ani.

Pentru copiii în conflict cu legea, trebuie ținut cont nu numai de gravitatea delictului, ci și de circumstanțele personale. Acestea din urmă (poziție socială, situație de familie, daune cauzate de delict sau de alți factori cu influență asupra circumstanțelor personale) trebuie să fie luate în considerație la proporționarea deciziei (de exemplu, ținând cont de efortul delincventului pentru despăgubirea victimei sau de dorința sa (a delincventului) de a reveni la o viață sănătoasă și utilă).

Este de la sine înțeles faptul că ar trebui respectate drepturile tuturor copiilor, inclusiv drepturile acelor copii care încalcă legea. O abordare pur represivă nu este conformă cu principalele principii directoare ale justiției pentru copii, astfel cum au fost acestea formulate în articolul 40 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului.

Acțiunile cu un predominant caracter socio-educational sunt conforme într-o mai mare măsură cu acest instrument și s-au dovedit a fi, de asemenea, mult mai eficiente în practică. [7]

În cauzele V. și T. / Regatul Unit, Curtea a observat că o participare eficientă la proces presupune faptul că inculpatul înțelege pe deplin natura procedurii

judiciare, inclusiv importanța sancțiunilor care pot fi impuse. Deși anumite măsuri au fost luate ținând cont de vârsta reclamanților – oferirea de explicații asupra procedurii, posibilitatea de a vizita sala de judecată înainte de proces – Curtea a considerat că formalismul și ritualul instanței au devenit, de la un moment dat, neînțeles și intimidant pentru doi copii de 11 ani, iar anumite măsuri luate în sala de judecată – precum ridicarea unui podium pe care s-au aflat reclamanții pentru a putea vedea ce se întâmplă, i-a făcut să se simtă expuși – a înrăutățit aceste consecințe. Curtea a considerat că nu este suficient faptul că reclamanții au fost reprezentați de avocați competenți și experimentați, și a considerat că reclamanții nu au avut parte de o procedură echitabilă. [8]

Noțiunea de interes superior al copilului este o noțiune abstractă, astfel încât realizarea practică a acestui principiu presupune înainte de toate recunoașterea și garantarea prerogativelor fundamentale ale copilului, însă întotdeauna cu luarea în considerare a nevoilor speciale determinate de vârsta și gradul de maturitate al fiecărui copil în parte.

Este esențial ca specialiștii din cadrul sistemului de justiție (procurori, judecători, ofițeri de urmărire penală, intervievatorii, avocați, psihologi) să aibă o pregătire și o comportare adecvată astfel încât aceste proceduri să se desfășoare în interesul copilului, iar copiii să se simtă în siguranță și confortabil, evitându-se victimizarea secundară a acestora.

În această ordine de idei, specializarea profesioniștilor în cauze privind copiii este inevitabilă, oportună și necesară.

Deși Codul de procedură penală dedică cauzelor privind copiii un capitol separat (Titlul III, Capitolul I), adoptarea unei legi separate în domeniul justiției pentru copii, reiesind din subiectul special - copilul, ar fi un răspuns actual al statului la drepturile, interesele, nevoile și necesitățile copiilor în contact cu justiția.

Referințe:

1. Convenția ONU privind Drepturile Copilului, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la data de 20.11.1989, ratificată de RM la 25.02.1993.
2. Comentariul general al Comitetului pentru drepturile copilului nr. 14 (2013) privind dreptul copilului ca interesul superior al acestuia să prevaleze [articolul 3 alineatul 1].
3. Codul de procedură penală al RM din 14.03.2003, în vigoare din 07.06.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.104-110/447. Republicat la 05.11.2013 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr.248-251/699.
4. Comentariul general nr.13 (2001) al Comitetului pentru drepturile copilului referitor la dreptul copiilor de a fi protejați împotriva oricărei forme de violență, paragraful 61.

5. Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale, adoptată de Consiliul Europei la data de 25.10.2007, ratificată de RM la 19.12.2011, în vigoare din 27.01.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.21-24/56.
6. Legea nr.140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, în vigoare din 02.08.2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 167-172/534.
7. Comentariul general nr. 10 al Comitetului pentru drepturile copilului privind drepturile copilului în justiția juvenilă (CRC/C/GC/10, 25 aprilie 2007).
8. Curtea Europeană a Drepturilor Omului (Marea Cameră), hotărârea din 16 decembrie 1999, T./Regatul Unit, nr. 24724/94, punctul (88) și hotărârea din 16 decembrie 1999, V. / Regatul Unit, nr. 24888/94, punctul (90). T. v. the United Kingdom [GC], no. 24724/94, 16 December 1999, §§ 92-100, ECHR. V. v. the United Kingdom [GC], no. 24888/94, 16 December 1999, §§ 62-80, ECHR. [Accesat: 06.11.2022] Disponibil: <https://bit.ly/3dbhiDL>

